

ФОРМУВАННЯ ТОЛЕРАНТНОСТІ ТА ІНКЛЮЗИВНОЇ КУЛЬТУРИ У МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Трояновська Марія Миколаївна

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри педагогіки, психології

та методики фізичного виховання

Національний університет «Чернігівський колегіум»

імені Т. Г. Шевченка

м. Чернігів, Україна

Постановка актуальності проблеми. На сучасному етапі реформування освіти та впровадження інклюзивного навчання в Україні ключовим завданням стає підготовка педагогічних кадрів, здатних працювати з дітьми з різними освітніми потребами. Толерантність і сформована інклюзивна культура є фундаментальними якостями майбутнього вчителя, що визначають не лише ефективність педагогічної діяльності, а й загальний рівень розвитку суспільства. Вони забезпечують готовність до прийняття різноманіття, подолання стереотипів і створення гуманістично спрямованого освітнього середовища [2].

Толерантність у професійній діяльності майбутнього вчителя виявляється у вмінні приймати індивідуальні відмінності дітей, відмовлятися від дискримінаційних підходів, будувати конструктивний діалог і сприяти взаємоповазі між усіма учасниками освітнього процесу. Інклюзивна культура, у свою чергу, охоплює систему цінностей, норм і практик, спрямованих на підтримку різноманітності та рівності. Вона проявляється не лише у ставленні до дітей з особливими освітніми потребами, але й у ширшому розумінні різноманіття – культурного, мовного, соціального.

Аналіз наукових досліджень. Дослідження у сфері педагогічної освіти свідчать, що багато студентів мають обмежене уявлення про інклюзію, сприймаючи її здебільшого як технічну або організаційну проблему. Такий підхід зумовлює необхідність більш цілеспрямованого формування у студентів відповідних ціннісних орієнтацій і практичного досвіду. Одним із шляхів вирішення цієї проблеми є інтеграція дисциплін інклюзивного спрямування в освітні програми педагогічних університетів, що дозволяє майбутнім учителям

поступово засвоювати основи спеціальної педагогіки, психології та корекційної роботи [3].

Актуальність означеної проблеми увиразнюється зацікавленістю науковців щодо її розв'язання, зокрема, дослідженню різних аспектів професійної підготовки та перепідготовки педагогічних кадрів присвячено праці Н. Бахмат, І. Беха, О. Дубасенюк, І. Зязюна, В. Кравця, Г. Мешко, С. Сисоевої та інших авторів; концептуальні підвалини інклюзивної освіти проаналізовано у розвідках В. Засенка, А. Колупаєвої, В. Боднара, Е. Данілавічуте, З. Ленів, Ю. Найди, Т. Сак, Н. Софій, О. Таранченко, З. Удич, О. Чеботарьової, А. Шевцова; питання формування інклюзивної компетентності педагогів досліджують Л. Антонюк, Ю. Бойчук, К. Бовкуш, О. Бородіна, Г. Давиденко, І. Демченко, О. Казачінер, М. Чайковський, З. Шевців та інші дослідники. Аналіз літератури засвідчує: головним чинником успішної інклюзії є не лише професійні знання педагога, а й його здатність до емпатії, толерантного ставлення та створення культури рівності у колективі [1; 4; 5].

Мета статті – проаналізувати теоретичні засади та основні напрями до формування толерантності й інклюзивної культури у майбутніх вчителів та окреслити ефективні шляхи підготовки майбутніх вчителів до професійної діяльності в умовах інклюзивної освіти

Виклад основного матеріалу. Формування толерантності у майбутніх вчителів передбачає розвиток таких якостей, як повага до різноманіття, готовність до співпраці, подолання упереджень і вміння будувати партнерські стосунки. Інклюзивна культура формується як сукупність цінностей, норм і практик, які забезпечують прийняття кожного члена колективу, незалежно від його рухових, інтелектуальних чи соціальних особливостей.

Основними напрямками формування інклюзивної культури є:

- Інтеграція дисциплін інклюзивного спрямування в освітні програми педагогічних університетів;
- Застосування інтерактивних методів (тренінги толерантності, рольові ігри, моделювання педагогічних ситуацій);
- Залучення студентів до практики інклюзії через волонтерські проекти, співпрацю з дітьми з особливими освітніми потребами;
- Створення інклюзивного простору у закладах вищої освіти, де панує атмосфера прийняття, взаємоповаги та партнерства.

Важливою умовою є приклад викладача, який у власній діяльності має демонструвати інклюзивні цінності, підтримувати діалог, використовувати демократичні методи навчання.

Ефективні шляхи підготовки майбутніх педагогів до роботи в умовах інклюзивної освіти.

1. Інтеграція інклюзивної тематики в освітні програми закладів вищої освіти. Майбутні вчителі повинні отримувати знання з інклюзивної педагогіки, спеціальної психології, корекційної педагогіки. Важливо, щоб курси не були факультативними, а мали обов'язковий статус у структурі підготовки педагогів.

2. Використання активних та інтерактивних методів навчання. Тренінги, рольові ігри, кейс-методи, аналіз педагогічних ситуацій допомагають студентам відчувати специфіку інклюзивної взаємодії, розвивають емпатію, толерантність і вміння працювати у команді.

3. Практична підготовка у закладах з інклюзивними класами. Стажування та педагогічна практика у школах, де навчаються діти з особливими освітніми потребами, сприяють формуванню реальних навичок роботи в інклюзивному середовищі, зменшують рівень тривожності студентів перед професійними викликами.

4. Співпраця з батьками та асистентами вчителя. Важливим елементом є формування у студентів вміння налагоджувати партнерські стосунки з батьками дітей з ООП, а також ефективно взаємодіяти з асистентами вчителя й іншими фахівцями команди психолого-педагогічного супроводу.

5. Залучення студентів до волонтерських та соціальних проєктів. Участь у програмах підтримки дітей з інвалідністю, організація інклюзивних спортивних, культурних чи освітніх заходів сприяють розвитку толерантності, соціальної відповідальності та здатності до практичної реалізації інклюзивних цінностей.

6. Створення інклюзивного освітнього середовища у закладі вищої освіти. Атмосфера рівності й взаємоповаги всередині університету є прикладом для студентів. Наявність у колективах студентів з ООП та їхня активна участь у студентському житті стимулює формування інклюзивної культури у майбутніх педагогів.

7. Використання цифрових ресурсів. Сучасні інформаційні технології (онлайн-платформи, адаптивні навчальні програми, електронні ресурси з жестовою мовою, субтитрами тощо) мають стати невід'ємною частиною професійної підготовки студентів.

Таким чином, підготовка майбутніх педагогів до роботи в умовах інклюзивної освіти повинна мати комплексний характер, поєднувати знання, практику, виховання гуманістичних цінностей і створення середовища, в якому толерантність і повага стають нормою.

Ефективними інструментами формування інклюзивної культури виступають інтерактивні методи навчання: тренінги толерантності, рольові ігри, моделювання педагогічних ситуацій, проєктна діяльність

у співпраці з дітьми з особливими освітніми потребами та їхніми родинами. Участь студентів у волонтерських і соціальних проектах, спрямованих на підтримку дітей з інвалідністю, дозволяє сформувати не лише практичні навички, але й емпатійне ставлення, готовність до співпраці, соціальну відповідальність.

Таким чином, формування толерантності та інклюзивної культури у майбутніх вчителів є комплексним процесом, що поєднує освітні, виховні та соціальні впливи. Це не лише завдання закладів вищої освіти, але й суспільна потреба, оскільки саме майбутні педагоги покликані формувати інклюзивні практики у школах та впроваджувати цінності рівності в суспільство загалом. Перспективними напрямками подальших досліджень є розробка ефективних програм тренінгової підготовки, створення міждисциплінарних курсів і вивчення зарубіжного досвіду інтеграції ідей інклюзії у систему педагогічної освіти.

Висновок. Формування толерантності та інклюзивної культури у майбутніх вчителів є складним багатокомпонентним процесом, що поєднує навчальну, виховну та соціальну складові. Майбутні вчителі повинні не лише володіти знаннями про інклюзію, але й бути носіями гуманістичних цінностей, готовими до партнерства і співпраці. Подальші дослідження мають бути спрямовані на розробку інноваційних програм формування інклюзивної культури, інтеграцію міжнародного досвіду та оцінювання ефективності підготовки студентів до інклюзивної практики.

Література

1. Бойчук Ю. Д., Бородіна О. С., Микитюк О. М. Інклюзивна компетентність майбутнього вчителя основ здоров'я : монографія. Харків : ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2015. 117 с.
2. Ленів З. П. Особливості реалізації інклюзії та підготовки відповідних фахівців: проблеми, досвід, перспективи. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. Сер. 19. *Корекційна педагогіка та спеціальна психологія* : зб. наукових праць. Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова. 2014. № 28. С. 119–125.
3. Удич З. І. Модель фахової підготовки майбутніх педагогів до роботи в умовах інклюзивного класу. *Освітній егоцентризм Георгія Філіпчука* : збірник наукових праць. Київ, 2016. С. 416–417.
4. Чайковський М. Є. Інклюзивна компетентність як складова професійної компетентності суб'єктів навчально-виховного процесу. *Педагогіка і психологія професійної освіти* : науково-методичний журнал. 2012. № 2. С. 15–21.